

DESPRE DERIVA TEOLOGIEI BISERICII

Autor: Mihail Curelici | 8 februarie 2022

„Iar eu vă zic vouă: Iubiți pe inamicii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc”.

Porunca iubirii aproapelui, valabilă chiar și în contextul în care cel asupra căruia vrei să îți exerciți afecțiunea îți este inamic, precum s-a spus adesea în istorie, este substanțialul deziderat creștin, particularitatea creștinismului prin excelență. Este mesajul asumat și reafirmat de mișcarea morții teologiei lui Dumnezeu apărută după cel de-al Doilea Război Mondial. Mesajul este înaintat ca o încercare de a salva creștinismul biblic din organismul morbos numit *Creștinătate*, care nu a fost capabil să împiedice marile atrocități ale secolului douăzeci. Mai mult decât atât, mișcarea a avut țelul de a le prezenta oamenilor o realitate înțeleasă greșit până atunci, și anume, faptul că echilibrul social din lume, pacea dintre oameni și dintre popoare, nu era menținut de o forță externă, înțeleasă prin lentilele anumitor religii ca *Dumnezeu*, ci prin asumarea la nivel individual a unui cod etic reflectat bunăoară de preceptele Evanghelice care îndrumă la iubirea necondiționată a aproapelui.

Prin *Creștinătate* este înțeles un soi de imperialism în haină creștină, cu pârgii de influență în toate ramurile societății. Un creștinism autoritar și puternic, născut în 312 prin *Edictul de la Milano*, a cărui deziderat nu era neapărat un „creștinism” antihristic așa cum ne este el reprezentat în parabola Marelui Inchizitor de Dostoievski, cât mai degrabă un „creștinism” care încearcă în mod naiv să rezolve toate problemele omenirii prin creștinarea tuturor popoarelor. Mai mult decât atât, acest imperialism era construit în jurul unui Împărat care, după cum nota Eusebiu, își asuma din punct de vedere teologic personificarea Logosului pe pământ. Și, prin această distincție, avea puterea de a-i constrânge pe oameni prin legi și prin armată să adere la religia creștină.

În opinia lui Gianni Vattimo, această *Creștinătate* intra în contradicție cu însăși persoana lui Iisus Hristos, întrucât Hristos a predicat iubirea aproapelui și a petrecut alături de

sărăci și înfomețați, alături de cei din afară, dar, mai mult decât orice altceva, a primit supliciul pe Cruce pentru redempțiunea umanității, alegând practic o convertire pasivă a poporului ales și, prin el, a altora. A refuzat în acest sens să se adreseze umanității prin demonstrații de forță, printr-o disproporție cauzată de natura Sa divină. Această gândire, specifică lui Vattimo, își propunea o întoarcere la o teologie biblică care să nu se descopere în așa mare măsură prin ipostaza puterii și slavei lui Dumnezeu, cât prin suferința și iubirea lui Dumnezeu.

Pe de altă parte, Biserica și-a justificat poziția pe baza anumitor pasaje din cuprinsul Scripturii, utilizând citate în vederea argumentării statului temporal pe care îl posedă și, pe de altă parte, din corpusul scrierilor părinților Bisericii. Statul Împăratului și regalitatea Bisericii își găseau temeiuri în scrierile Vechiului Testament, în ungerea regilor de către profeți și în împodobirea Templului după indicațiile directe ale lui Dumnezeu. În același timp, Biserica luptătoare, cea care avea să ducă războaie în numele creștinătății, își găsea îndreptățiri și rațiuni în luptele repetate ale poporului iudeu împotriva neamurilor păgâne și în însăși victoria Împăratului Constantin asupra lui Maxențiu, în cadrul bătăliei de la Podul Vulturului, bătălie memorată ca desfășurându-se sub directa ocrotire a Sfintei Cruci. Prin urmare, nu se poate susține că în acțiunile și pozițiile ei, Biserica s-a situat în deplină cumpănă cu adevărurile de credință însumate de Scriptură și Tradiție. Pe lângă acest aspect, Biserica s-a găsit într-un dialog perpetuu cu varietatea de culturi și obiceiuri, distincte prin natura lor de cele înmagazinate de Biserică, relație consolidată cu precădere după ocuparea rolului central în Imperiul Roman. Acest dialog a forțat Biserica să se actualizeze în ceea ce privește limbajul și structura ei, fiind astfel atinsă de diversele gândiri din afară. Acest fapt a susținut, pe de-o parte, caracterul universal al Bisericii, dar, pe de altă parte, a cauzat anumite modificări în ceea ce înțelegem noi ca reprezentând caracterul și învățătura ei intrinsecă.

Teologia care s-a cristalizat în mod special în Apus, și care discuta implicațiile creștinismului în stat, a eșuat lamentabil și în mod repetat, nefiind capabilă să oprească posibilitatea ca nenumărate războaie și acte de violență colectivă fără margini să se producă. În secolul XX, când se pretindea că lumea a ajuns la un grad de civilizație nemaîntâlnit în istorie și când marea majoritate a populațiilor europene îmbrățișau o formă de creștinism, au avut loc cele mai grave ciocniri, din care au rezultat milioane de victime. În acest context, eșecul teologiei stufoase a Bisericii, care ar fi trebuit să susțină iubirea dintre semeni, a început să fie observat pe rând de mai mulți teologi și intelectuali. Se pare că, în timp, Biserica a încercat mai degrabă să-și mențină un statut prin care avea puterea politică de a manifesta control asupra oamenilor, decretând cine cu cine se poate căsători, cum îi este permis omului să facă dragoste, sau ce îi este permis să crezi despre Univers. S-a folosit de autoritatea Scripturii pentru a lansa învățături cu privire la osânda veșnică primită de cei păcătoși, Biserica fiind cea care stabilea când un om se află într-o asemenea stare. Drept urmare, Biserica te putea

denunța și putea, în același timp, prin intermediul denunțării, să provoace excluziunea sa socială sau, mai rău, în perioada nefastei Inchiziții, avea puterea de a te și condamna. Treptat, întâi Reforma, iar apoi Iluminismul, au reușit să scoată la suprafață aceste abuzuri, aducând Biserica într-o criză determinată de confuzia ce gravita în jurul rolului ei în lume. Însă cea mai mare criză, după cum am arătat mai sus, a fost atinsă în mijlocul secolului XX, când Europa încerca să-și revină din loviturile grele cauzate de război. Soluția la care au ajuns atunci majoritatea intelectualilor a fost secularizarea. O soluție care își avea izvorul în perioada iluministă și care acum părea mai importantă decât oricând altcândva. Scopul nu era acela de a lăsa creștinismul în urmă, ci era acela de a lăsa în urmă *Creștinătatea*. Secularizarea viza despărțirea rolului spiritual al Bisericii de structurile de stat.

Se cer a fi făcute acum câteva distincții. În primul rând, afirmațiile de mai sus se apleacă întâi asupra Bisericii Apusene și apoi asupra Bisericii Răsăritene, deoarece puterea politică a Bisericii a fost, odată cu căderea Bizanțului, o realitate extraordinară de prezentă în Occident, unde a avut și cele mai grave repercusiuni. Această prezență a puterii Bisericii a existat, desigur, și în Răsărit, în mod special în Imperiul Țarist, însă în marea majoritate a cazurilor a fost benefică întrucât a adus cu sine pentru popoarele marginalizate din Est în primul rând coeziune și, în al doilea rând, a fost entitatea cea mai activă din punct de vedere cultural. Această remarcă este însă adusă ca o paranteză și este prin urmare o adăugire la firul principal al prezentării.

De remarcat este însă faptul că Biserica (atât cea din Apus cât și cea din Răsărit), în anumite privințe, a fost ea însăși deturnată prin intermediul politicii. Având în societate o credibilitate foarte mare, a fost adesea folosită ca instrument politic de anumiți conducători temporali. În același timp, raportându-ne la dezastrele petrecute în secolul XX, suntem obligați să spunem că, pe lângă Biserică, au existat și alte influențe care s-au impus asupra gândirii colective și care au facilitat și, într-o mare măsură, au generat conflictele între națiuni. Biserica, găsindu-se pe sine depășită de situație, a fost incapabilă să prevină ce s-a petrecut. Cu toate astea, în multe regiuni, ea a contribuit pozitiv în ajutarea oamenilor, conferindu-le un sprijin moral prin mijlocirea preoților și un sprijin material prin găzduirea bolnavilor în mănăstiri și prin implicarea anumitor monahi în îngrijirea lor. Totodată, recent s-a aflat că Biserica Catolică a reușit să creeze pentru mulți evrei vize de părăsire a țărilor ocupate de forțele naziste spre America de Sud, salvând prin această activitate mai multe vieți. Drept urmare, Biserica nu se face pe sine direct vinovată de dezastrele respective, însă, în contextul în cauză, s-a putut observa că idealul ei de construire a unei societăți universale după modelul *Civitas Dei* nu s-a realizat niciodată. Mai mult, tentativa a eșuat în așa de mare măsură încât caracterul Bisericii a ajuns să intre în conflict cu însuși Capul ei.

În final, deriva teologiei Bisericii din perspectiva enunțată mai sus este în prezent cu atât mai acută cu cât societatea actuală este cu mult mai eterogenă. Metropolele de

astăzi găzduiesc grupuri de oameni proveniți din culturi diferite și, în anumite cazuri, chiar opuse, cum este cazul comunităților musulmane care sunt nevoite să coabiteze cu comunitățile pozitivistice, refractare la adresa moștenirii valorilor tradiționale. Biserica este nevoită să-și regăsească acum rolul în societate lăsând în urmă toate încercările din trecut prin care a căutat să se impună ca adevăr normativ și imuabil în lume, ca unică barcă de salvare pentru condiția precară a omului. Biserica are acum menirea de a demonstra că adevărul de credință reprezintă o soluție pentru cel puțin două aspecte ale lumii de azi: 1) pentru problema diversității sociale și 2) pentru problema relativismului. Iar substanța acestei soluții este iubirea necondiționată a aproapelui după modelul Hristic. Iubire ce e autentică doar atunci când are capacitatea de a transcende toate deosebirile.

Imagine: Pixabay